

SANOAT IQTISODIYOTIDA KICHIK BIZNESNING INNOVATSION RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI.

Namangan davlat texnika Universiteti.

Xolmamatova Nilufar Botirjanovna

E-mail: nilufarxolmamatova73@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sanoat iqtisodiyotini modernizatsiya qilish sharoitida kichik biznes subyektlarining innovatsion rivojlanishining nazariy va uslubiy asoslari tadqiq etiladi. Muallif tomonidan kichik tadbirkorlikning sanoatdagi roli, ularning yangi texnologiyalarni o'zlashtirishdagi afzalliklari va innovatsion faoliyatni rag'batlantiruvchi omillar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida kichik sanoat korxonalarining innovatsion salohiyatini oshirish bo'yicha xalqaro tajriba va mahalliy amaliyot o'rtasidagi bog'liqliklar o'rganilib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ushbu sektorning ahamiyati ochib berilgan. Natijada kichik biznesning sanoat zanjiridagi o'rnini mustahkamlashga qaratilgan xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: sanoat iqtisodiyoti, kichik biznes, innovatsiya, texnologik transfer, modernizatsiya, iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlik, innovatsion infratuzilma.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В ИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются теоретические и методологические основы инновационного развития малого бизнеса в контексте модернизации индустриальной экономики. Автор анализирует роль малого бизнеса в промышленности, его преимущества в разработке новых технологий и факторы, стимулирующие инновационную деятельность. В ходе исследования изучена взаимосвязь между международным опытом и местной практикой в повышении инновационного потенциала малых промышленных предприятий, а также

выявлена важность этого сектора для обеспечения экономической стабильности. В результате сделаны выводы, направленные на укрепление позиций малого бизнеса в производственной цепочке.

Ключевые слова: индустриальная экономика, малый бизнес, инновации, трансфер технологий, модернизация, экономический рост, конкурентоспособность, инновационная инфраструктура.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESSES IN THE INDUSTRIAL ECONOMY.

ABSTRACT

This article examines the theoretical and methodological foundations of innovative development of small businesses in the context of modernization of the industrial economy. The author analyzes the role of small businesses in the industry, their advantages in the development of new technologies, and factors stimulating innovative activity. During the study, the relationship between international experience and local practice in increasing the innovative potential of small industrial enterprises was studied, and the importance of this sector in ensuring economic stability was revealed. As a result, conclusions were drawn aimed at strengthening the position of small businesses in the industrial chain.

Keywords: industrial economy, small business, innovation, technological transfer, modernization, economic growth, competitiveness, innovative infrastructure.

KIRISH

Zamonaviy jahon xo‘jaligi tizimida sanoat tarmoqlarini innovatsion asosda qayta qurish davlatning iqtisodiy xavfsizligi va raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omilga aylandi. Sanoat iqtisodiyotida kichik biznes nafaqat bandlikni ta‘minlovchi sektor, balki yuqori texnologik ishlanmalarni ishlab chiqarishga jadal tatbiq etuvchi

"innovatsion lokomotiv" vazifasini o'tamoqda. O'zbekiston sharoitida sanoatni diversifikatsiya qilish va mahalliyashtirish dasturlarini amalga oshirishda kichik biznesning moslashuvchanligi va tezkor qaror qabul qilish xususiyati alohida ahamiyat kasb etadi [1, B. 12]. Nazariy jihatdan qaraganda, kichik biznes subyektlari yirik korxonalariga qaraganda xavf-xatarlarni tezroq qabul qiladi va bozorning o'zgaruvchan talablariga mos ravishda mahsulot nomenklaturasini yangilashga moyil bo'ladi. Biroq, sanoatda innovatsiyalarni joriy etish jarayoni faqat korxonada ichki resurslariga emas, balki tashqi iqtisodiy muhit, qonunchilik bazasi va moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimiga ham bevosita bog'liqdir. Ushbu maqolaning dolzarbligi sanoat iqtisodiyotida kichik biznes subyektlarining innovatsion faoliyatini nazariy jihatdan asoslash va ularning samaradorligini oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati bilan izohlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Innovatsion rivojlanish nazariyasi asoslari Jozef Shumpeterning "iqtisodiy rivojlanish nazariyasi" asari bilan bog'liq bo'lib, u innovatsiyani iqtisodiy tizimning ichki dinamikasi sifatida talqin qilgan [2, B. 45]. Sanoat iqtisodiyoti kontekstida kichik biznesning innovatsion faoliyati bo'yicha P. Druker, M. Porter kabi xorijiy olimlar tadqiqotlar olib borishgan. Xususan, Maykl Porter klasterli yondashuv orqali kichik korxonalarining sanoatdagi innovatsion raqobatbardoshligini asoslab bergan [3, B. 88]. Mahalliy iqtisodchi olimlardan N. Qosimov va Sh. Mustafakulovlar O'zbekiston sanoatida kichik tadbirkorlikning investitsion jozibadorligi va texnologik yangilanish masalalarini o'rganishgan [4, B. 56]. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli tahlil, qiyosiy iqtisodiy ko'rsatkichlarni o'rganish, statistik guruhlash va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Ma'lumotlar bazasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va xalqaro reyting tashkilotlarining hisobotlari asos qilib olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Sanoat korxonalarining innovatsion faolligi ularning ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga (ITTI) ajratayotgan mablagʻlari hamda yangi turdagi mahsulotlarni oʻzlashtirish darajasi bilan oʻlchanadi. Kichik biznes subyektlari sanoatda koʻpincha yirik korxonalar uchun butlovchi qismlar yetkazib beruvchi yoki tor ixtisoslashgan innovatsion xizmatlar koʻrsatuvchi boʻgʻin sifatida maydonga chiqadi.

1-jadval. Kichik biznesning sanoatdagi innovatsion faollik koʻrsatkichlari (shartli tahlil)

Koʻrsatkichlar	2021-yil	2022-yil	2023-yil
Sanoatdagi kichik korxonalar soni (ming birlik)	85.4	92.1	104.5
Innovatsion faol korxonalar ulushi (%)	8.2	10.5	13.8
Innovatsion mahsulotlar hajmi (mlrd soʻm)	4 500	6 200	8 900
Eksport tarkibidagi innovatsion tovarlar ulushi (%)	3.5	4.2	5.8

Tahlillar shuni koʻrsatadiki, kichik biznesning sanoatdagi ulushi ortib borayotgan boʻlsa-da, ularning innovatsion faolligi hali ham past darajada qolmoqda. Bunga sabab sifatida moliyaviy resurslarning yetishmasligi, malakali muhandis-texnik kadrlarning tanqisligi va innovatsion infratuzilmaning (texnoparklar, kovorking markazlari) yetarli darajada rivojlanmaganligini koʻrsatish mumkin.

2-jadval. Sanoatda kichik biznes innovatsiyalarini cheklovchi omillar (ekspert bahosi)

Cheklovchi omillar	Taʼsir darajasi (%)	Asosiy sabablar
Moliyaviy resurslar tanqisligi	45%	Yuqori foiz stavkalari, garov taʼminoti muammosi
Malakali kadrlar yetishmasligi	25%	Taʼlim va ishlab chiqarish uzilishi
Bozor konʼyunkturasi	15%	Raqobatning kuchliligi, talabning oʻzgaruvchanligi
Davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash	15%	Byurokratiya, axborot yetishmasligi

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinadiki, kichik biznes uchun eng katta to'siq moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatidir. Innovatsion loyihalar yuqori tavakkalchilikka ega bo'lgani sababli, tijorat banklari bunday korxonalarni kreditlashda ehtiyotkorlik choralari ko'radi.

XULOSA

Sanoat iqtisodiyotida kichik biznesning innovatsion rivojlanishini ta'minlash mamlakatning uzoq muddatli strategik maqsadlariga erishishning garovidir. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Institutsional muhitni takomillashtirish: Kichik sanoat korxonalarining innovatsion faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy bazani yanada soddalashtirish, intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Bu tadbirkorlarda yangi ishlanmalarni yaratishga bo'lgan rag'batni oshiradi.

Venchur moliyalashtirishni joriy etish: An'anaviy bank kreditlash tizimidan farqli o'laroq, innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlovchi venchur fondlarini tashkil etish va davlat-xususiy sheriklik asosida innovatsion grantlar ajratish tizimini kengaytirish lozim.

Sanoat klasterlarini rivojlantirish: Kichik biznes subyektlarini yirik sanoat korxonalari atrofida klaster usulida birlashtirish orqali texnologik transforni amalga oshirish mumkin. Bunda yirik korxonalar buyurtmachi, kichik biznes esa innovatsion yechim yetkazib beruvchi sifatida namoyon bo'ladi.

Kadrlar salohiyatini oshirish: Sanoat iqtisodiyoti uchun zamonaviy bilimlarga ega bo'lgan "menejer-innovator"larni tayyorlash, oliy ta'lim muassasalari va kichik korxonalar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri hamkorlikni yo'lga qo'yish, talabalarning startup loyihalarini ishlab chiqarishga yo'naltirish lozim.

Raqamli transformatsiya: Kichik biznes subyektlarida ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish (Sanoat 4.0 elementlari) orqali tannarxni pasaytirish va mahsulot sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish bugungi kunning kechiktirib bo'lmas vazifasidir.

Xulosa qilib aytganda, sanoat iqtisodiyotida kichik biznesning innovatsion rivojlanishi nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'sishiga, balki jamiyatda texnologik madaniyatning shakllanishiga va eksport salohiyatining sifat jihatidan o'zgarishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. — Yangi O'zbekiston strategiyasi — Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. — 464 b.
2. Shumpeter J. — Teoriya ekonomicheskogo razvitiya — Moskva: Progress, 1982. — 455 s.
3. Porter M. — Mejdunarodnaya konkurensiya — Moskva: Mejdunarodnie otnosheniya, 1993. — 896 s.
4. Qosimov N. — Sanoat iqtisodiyoti: darslik — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018. — 320 b.
5. Mustafakulov Sh. — Iqtisodiyotning investitsion jozibadorligi — Toshkent: Baktria press, 2017. — 280 b.